

Domáci glasovi

Stev. 124.

Lienz, sreda 26. junija 1946.

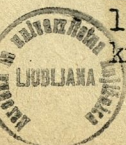
Leto. 2.

POLITIČNI DOLOŽAJ V JUGOSLAVIJI

V angleškem mesečniku "The World Today" je v januarski številki izšel dolg članek pod naslovom "Politični položaj v Jugoslaviji". Članek bomo prinesli v več nadaljevanjih.

"Treba je pogledati ozadje, v katerem je bila nova država Jugoslavija ustvarjena v 1.1918. Bila sta tedaj dva temelja: Več ali manj skupen jezik in zavest južno-slovanske skupnosti, ki je stalno naraščala tekom 19. in 20. stoletja in izrabila priložnost po zedinjenju po naravi skupaj spadajočih delov ob zlomu avstro-ogrsko monarhije. Temu nasproti pa so bili važni faktorji needinosti. Vera je delila novo državo v katoliški sever in zapad, v pravoslavni vzhod in jug, s pomembnim muslimanskim prebivalstvom v Bosni in Makedoniji, medtem ko je uporaba latinice in cirilice več ali manj se skladala s temi verskimi mejami. Politično so bila nasprotja važna, kajti Srbija in Črna gora sta sami zase obstajali kot samostojni državi v 19. in 20. stoletju in nekemu številu Srbov se je zdelo potrebno po darjati, da je glavni cilj po balkanski in svetovni vojni: pravoslavna država Srbija z izhodom na Jadran. Slovenija in Hrvaška sta bili dolgo časa pod dvojno monarhijo in buditelji jugoslovanske zavesti so v tem slučaju bili bolj naklonjeni zahtevi po neodvisnosti svojih pokrajin, kakor pa za združitev v novo državo s središčem v Belgradu. Gospodarsko je bila država le malo razvita, posebno v Bosni, Črni gori in Makedoniji so bili pasivni predeli, kjer je bila revščina enaka kot kje drugje v Evropi. Tudi kulturno je bila Jugoslavija sestavljena pod različnimi vplivi. Posebno Bosna in Makedonija sta bili primitivni in politično nevzgojeni, dočim so v Srbiji kmaj že sami upravljali svoje lokalne zadeve in se je v 19. in 20. stoletju politična samozavest postopoma razvila.

Med temi različnimi tendencami je treba posebej poudariti dve stvari. Prva izvira iz tradicije srbske armade, ki je 1. 1914 trikrat pognala Avstrijce preko meja, se končno v borbi z madmočnimi silami Nemčije, Avstrije in Bolgarije v epičnem uniku pomikala preko Albanije in se 1.1917. vrnila v Solun, kjer je sodelovala v končni zmagi nad Bolgarijo. Ta tradicija je povzročila, da so bili mnogi Srbi prepričani, delno upravičeno, da so oni igrali najaktivnejšo vlogo pri združitvi južnih Slovanov in da mora zato Srbija igrati vodilno vlogo v novi državi. Drugi činitelj je bil hrvaško-slovensko gibanje, pravzaprav hrvaško-srbska koalicija znotraj dvojne monarhije, ki je bila oportunistična, ter je igrala dvojno vlogo: na zunaj je obdržala videz podložništva ogrski kroni, istočasno pa je vzdrževala tajne zveze z jugoslovanskim odborom v Londonu. Nekaj sličnega so tudi Slovenci izvršili 1.1917, ko so zahtevali združitev vseh južnih Slovanov v monarhiji, vendar pod habsburško krono. Te tendence so bile sad različnih političnih prilik v njim

pripadajočih conah in vsaka je delovala na bodoče politično mišljenje srbskih, hrvaških in slovenskih politikov v novi jugoslovanski državi.

S tem, da povdarjamo ta nasprotja, pa seveda ni rečeno, da bi bila Jugoslavija nenaravna zveza, kakršna je bila njena predhodnica. Vendar je bilo nujno, da je obstoj nove države zahteval visoko stopnjo državniškega vodstva. Politika pa ni bila na visoki stopnji. Razlog je morda v tem, ker je cvet naroda padel v vojni. - Srbija in Črna gora sta žrtvovali milijon ljudi. Pa naj bo razlog kakršen koli, posledice so bile resne.

Prve volitve so se vršile 1. 1920. Omeniti jih je treba, ker so bile dejansko svobodne in je bil rezultat ta, da so centralistične stranke dobile 290 sedežev, federalistične pa 101. Vladni predlog za bodočo ustavo je povzročil razlike že v osnovnem mišljenju in je bil sprejet le zato, ker se je Radičeva kmečka stranka vzdržala od nadaljnjega sodelovanja. Ta korak Radičeve stranke je imel usodne posledice, ker ni le omogočil ozkosrčnemu velesrbskemu predsedniku vlade Pašiću, da je prodril z ustavo, marveč je omogočil tudi uvedbo sistema negativnega političnega manevriranja. Ta ustava iz 1.1921 - nazvana vidovdanska ustava - je bila dokazano nesprejemljiva za veliko večino Hrvatov in Slovencev, odkrito pa so jo odklanjali tudi mnogi liberalni Srbi, posebno demokrati in agrarci.

V naslednjih 10 letih je bilo možno opazovati samo negativne prizore političnih intrig. Centralisti so obdržali moč, izdatno podprti zaradi negativne politike Hrvata Radića, ki je koalicijo z bolj liberalnimi Srbi tako dolgo odklanjal, dokler ni bilo prepozno. Načela parlamentarne demokracije so vedno bolj slabela, ker so stranke izgubile zvezo z ljudskim mnenjem. Kontrola iz Belgrada je postajala vedno strožja in v administraciji se je razpasla korupcija do alarmantnega obsega.

PROPAD PARLAMENTARNE VLADE. Kriza je izbruhnila z umori v skupščini v juniju 1. 1928. Rušečo se zgradbo parlamentarne procedure je za nekoliko mesecev zadržala koalicijska vlada, vendar je končno propadla, ko je demokratska stranka v decembru zapustila vlado.

Kralj Aleksander je v januarju 1.1929 proglasil diktaturo. Razlikovala se je od drugih v Evropi. Aleksander je bil odkrit, dobromisleč mož, bistroumen, vendar verjetno brez osebnih ambicij. Svoj pogum je pokazal v svetovni vojni, ko si je pridobil srca Srbov. Izgleda, da so njegove odločitve v začetku dobro sprejeli, kajti mnogi so bili bolni in utrujeni od šikan politikov, v splošnem je prevladovalo prepričanje, da bo izboljšal administracijo in časopisje z nujno potrebnimi reformami. Naravno je, da so Hrvati in Slovenci upali, da bo brez odlašanja ukinjena centralistična smer.

Dejansko pa je diktatura povzročila, da je jugoslovansko politično mnenje postalo sterilno, ker je onemogočilo vsakršno možnost za razvoj politične odgovornosti in ker je prisilila stranke v opozicijo. Zakon je bil odvisen od milosti države in policijski pritisk vedno hujši. Uprava se je dejansko izboljšala, vendar so praktični učinki kmalu izginili z ozirom na svetovno depresijo, ki je zadela to državo 1.1932, medtem ko so bili Hrvati in Slovenci še vedno v opoziciji, ker se je centralistična politika nadaljevala.

Na mednarodnem polju je Jugoslavija bila ravno tako prizadeta, kajti Francija je ni mogla več tako podpirati, kot jo je v preteklosti, in Jugoslavija je bila prisiljena urediti svoje razmerje do Italije in je trgovinsko postala kmalu odvisna od Nemcev. 9. oktobra 1934 pa je prišel končni udarec. Kralj Aleksander je bil

v Marseilles-ju umorjen, odstranila ga je zarota, v katero sta bili Italija in Madžarska gotovo, Nemčija pa zelo verjetno zapletena.

V naslednjih petih letih se je položaj stalno slabšal. Regent princ Pavel pri svojem ljudstvu ni bil niti priljubljen, niti ni užival ugleda. Možnost za ustavno ureditev je v vsakem pogledu propadla in srbsko-hrvaški sporazum, ki je bil končno sklenjen v avgustu 1939, moramo smatrati le kot neko sredstvo, ki so ga v sili uporabili in ki ni zadovoljil niti Hrvatov, mnoge Srbe pa spravil v nasprotni tabor. Subverzivna delavnost je naraščala, ker politične stranke niso imele naprednih voditeljev in ker je komunizem privlačeval mladino v raznih pokrajinah države, posebno v zenemarjenih in ubožnih predelih Macedonije, Bosne in Črne gore. Med-tem pa je Nemčija nadaljevala svoj gospodarski prodor v Podonavje in njen ugled je stalno naraščal zaradi uspehov v Avstriji in v Monakovem. Temu nasprotno pa so se zapadne demokracije izkazale očividno kot nesposobne in to v takem obsegu, da je bilo presenetljivo, če so pokazale sploh še kake znake močatosti."

(Nadaljevanje sledi.)

POMEMBNI DOGODKI NA BALKANU

ZDRUŽENE DRŽAVE IN VZHODNA EVROPA. Pod tem naslovom so "Salzburger Nachrichten" prinesle 21.t.m. sledenče: "Štiričlanski pododbor za zunanje zadeve je v nekem poročilu ameriškemu parlamentu zahteval, naj opusti vsako politiko prilagoditve do Sovjetske zveze. Odbor je prišel do tega sklepa na podlagi obširnih potovanj po Evropi in državah Bližnjega vzhoda ter predlagal, naj bi se Truman in Stalin sestala, da ugotovita, kaj loči Združene države od Rusije in kaj bi ju lahko zblížalo. V poročilu zahteva odbor tudi popolno obojestransost v odnosajih med obema državama.

Dalje pravi poročilo, da je Amerika Poljsko in Jugoslavijo prezgodaj priznala, čeprav je to storila le pogojno. Poljsko in Jugoslavija sta danes komunistični državi. Na Poljskem je ljudstvo tu zaradi države in ne država zaradi ljudstva. Isto da velja tudi za Jugoslavijo. To je posledica obsodbe vredne pomirjevalne politike, katero so Združene države vodile napram Rusiji že od Jalte sem, če že ne prej.

Kar velja za Poljsko in Jugoslavijo, velja tudi za Češkoslovaško, Madžarsko, Romunijo in Bolgarijo, da se sploh ne omejnijo mali baltiški narodi in tudi druge države."

KAJ SE DOGAJA V MACEDONIJI? dne 24.VI. pa poročajo spet "Salzburger Nachrichten": "Preteklo nedeljo je prišel v Belgrad albanski predsednik Enver Hodža, v spremstvu celega štaba politikov in častnikov, da obiše Tita. Ta obisk se bo verjetno končal s podpisom nove balkanske pogodbe.

Iposeben pomen pa ima ta obisk zaradi tihega sporazuma med obema državama glede svojega zadržanja proti Grčiji in zaradi poročil o jugoslovanski delavnosti v grški Macedoniji. V zvezi s tem obiskom so tudi poročila o popravku meje med Jugoslavijo in Albanijo. Že dalj časa zahteva Jugoslavija določene dele severne Albanije s pretežno srbskim prebivalstvom in bi bila pripravljena odstopiti Albaniji za to nekaj predelov jugoslovanske Macedonije, kjer bivajo Albanci.

Iz Aten pa javljajo, da je grška vlada odstavila generalnega guvernerja zapadne Macedonije Dalipesa, zaradi nekega član-

ka, ki ga je ta objavil v nekem skrajno rojalističnem listu. V svojem članku Dalipes namreč obtožuje Jugoslavijo, češ, da je organizirala "nenapovedano vojsko" proti Grčiji. V Jugoslaviji izvežbane in oborožene tolpe - pravi članek - so vdrle v grško Macedonijo in tam terorizirale grško prebivalstvo, pri tem pa tesno sodelovale z grškimi komunisti."

= : =

ALI BI SLI V ARGENTINO? Glede izseljevanja v Argentino piše glasilo švicarskega bralnega urada za pomoč beguncem sledeče: "Prvotno je Argentina nameravala naseliti samo poljedelce in tehnike iz Spanije, Italije, Irske ali Nizozemske. Zdravstveno stanje priseljence bi bilo edino merilo za sprejem, s tem hoče država preprečiti priselitev malih trgovcev, ki bi hoteli le zaslužiti na račun delavcev. Kolonistom pa bi država dala pod ugodnimi pogoji znatne kredite. Te podatke lahko izpolnimo. Bivši argentinski poslanik v Parizu in Londonu dr. Carcano je že izdelal načrt za kolonizacijo. Carcano pravi, da država ne bi samo naselila poljedelcev, marveč tudi tehnike, strokovne delavce, predstavnike drugih strok. Ta izjava je očitno tako na široko razumljiva, da moramo reči, da vsebuje vse tiste, ki želijo zapustiti stari svet, da si ustanovijo novo življenje v novem svetu. Ustanovljen je bil tudi poseben etnografski urad, ki bo proučil vse tehnične možnosti "za izbiranje emigrantov, njihovo preskrbo in nastanitev". Dobro bi bilo zasledovati поблиže vse odredbe, ki jih bo tožadevno izdala argentiska vlada."

ATENTAT NA RUSKE ČASTNIKE.

Iz Budimpešte javljajo: "V ponedeljek popoldne je nek neznanec na trgu Oktogon v Budimpešti oddal več strellov na skupino ruskih vojakov. Dva častnika sta bila takoj mrtva, eden težko ranjen in dva Madžara lažje ranjena. Atentatorjevo truplo je policija pozneje našla obešeno napodstrešju neke razbite hiše."

ROMUNSKA OPOZICIJA V INOZEMSTVU? Britansko zunanje ministr-

stvo je potrdilo vest, da je biv. romunski min.predsednik Radescu prišel na otok Ciper. Radescu se nahaja na potu v Švico. Prišel je v spremstvu več romunskih častnikov, z letalom, ki je nosilo romunske znake. - General Radescu je bil prvi min.predsednik po podpisu romunskega premirja. Pozneje so ga levičarske stranke ostro napadale in moral je iskati zatočišče v britanskem poslanstvu. Uradni romunski krogi pričakujejo, da bo general Radescu prej ali slej v inozemstvu ustanovil lastno vlado. Nek govornik romunske vlade je ostro demantiral govornice, češ da so Radescu-ja hoteli na skrivaj umoriti. V inozemstvo da je šel zato, da bo politično deloval. - V Švici bo Radescu imel možnost stopiti v stik z bivšim romunskim veleposlanikom v Moskvi Grigorijem Gafencujem. Gafencu živi že 5 let v Švici in je pred kratkim objavil dve knjigi o vzrokih vojne in o nemško-ruskim odnošajih. Knjigi sta vzbudili veliko senzacijo. - V diplomatskih krogih so mnenja, da je Radescu v marsičem istega mišljenja kot Gafencu, ki se ni nikoli strinjal s stališčem romunske opozicije pod vodstvom Bratianuja in Maniuja. Drži se v ozadju, verjetno za slučaj, če bi sedanja romunska vlada propadla. ("Salzburger Nachrichten" od 21.VI.1945.)

UMRLI SO: Alojzija Cotič - Spacapan; Frančiška Savorn - Matičič; Frančiška Usenik - Slibar; Kovač Albert, major jugosl. armade; Marija Kimovec; Antonija Čemažer; Jerica Bučar - vsi iz Ljubljane. Istenič (Plešnar) Franc v Hotedršici; Anton Pirnat, posestnik, Homec; Martin Dolenc, žel.upok., Videm; Danica Sluga, uradnica, Notranje Gorice; Ana Sadar, Zagorje.